

פסקי תשובות אורח חיים סימן תקנא אות מא - מב

מא. סעודת בשר ויין בסיום ספר מתנ"ך, משניות, מסכתות קטנות, שו"ע, וקטן המסיים מסכתא

שם: וסיום מסכתא וסעודת אירוסין³¹⁶ אוכלין בשר ושותין יין. ומפרשי השו"ע תמהו דמבואר לעיל (סעיף ב') שאסור לעשות סעודת אירוסין בתשעת הימים, ועיין במג"א (סקל"ד) שיש מוחקים תיבות אלו, ויש³¹⁷ הכותבים שנשתרבב כאן טעות המדפיס, שהיה כתוב בראשי תיבות "וס"א", והכוונה היתה על סיום מסכת "וספרים אחרים", והמדפיס טעה שהכוונה על "וסעודת אירוסין".

ואכן כן איתא בפוסקים³¹⁸ שסיום מסכתא מהש"ס לאו דווקא, אלא הוא הדין המסיים ספר אחד מכ"ד ספרי תנ"ך, או סדר שלם מששה סדרי משנה (וי"א³¹⁹ אף מסכת אחת), ספר אחד מספרי הזוהר, מסכתות³²⁰ קטנות כמסכת כלה, סופרים, אבות דר"נ, וכן המסיים חלק³²¹ אחד מד' חלקי שו"ע, הרי הם בכלל שמחה של מצוה, והסעודה שעושין לכבוד הסיום היא סעודת מצוה לענין בשר ויין בטי' הימים.

אמנם כל זה רק כשלמדו³²² בעיון ובהבנה, ספר מתנ"ך עם פירוש אחד מהראשונים, משניות עם רע"ב ותוס' יום טוב (וי"א שא"צ תוס' יום טוב), כך שיש שמחה בגמר הלימוד, וכן דווקא שהלימוד לפי תומו ונמשך איזה זמן, אבל לא תוך כמה שעות במיוחד כדי לעשות סיום.

ודע, כי³²³ גם ילד קודם גיל מצוות אשר למד מסכתא וכו' בהבנה ושום שכל, רשאי לעשות סעודה בבשר ויין (ולהשלמת ענין זה ראה בפסקי תשובות חלק ה' סימן ת"ע אות י' וי"א).

מב. לסיים מסכת במכוון בימים אלו, והמותרים להשתתף בסעודת הסיום

שם: וסיום מסכת, ובמ"ב (סקע"ג) ומכל מקום אם לא נודמן בלימודו הסיום לא ימהר או יאחר בשביל זה, וגם אם לא היה עושה סעודה בשאר הימים אפשר לא יעשנה גם עתה. ובהרבה ספרים ומנהגי צדיקים³²⁴ מצינו שנהגו להקל אף למהר

³¹⁶ . והיינו באירוסין דימיהם, אבל שידוכין שהוא התקשרות תנאים דימינו לכו"ע אינה סעודת מצוה - פמ"ג סי' תמ"ד מ"ז סק"ח, וכ"ה במשנ"ב סי' רמ"ט סק"ט ובשו"ת חות יאיר סו"ס ע', אמנם בפסקי תשובה סי' קצ"ד מביא בשם הרה"ק מקוצק והשפ"א ז"ע דמקרי סעודת מצוה, כיון שאסור לקדש בלא שידוכין, ושכ"ה במג"א סי' תמ"ד סק"ט ומשנ"ב שם סק"ד וכה"ח שם סנ"א, וראה גם בשע"צ הכא סק"כ בשם א"ר ודה"ח (וכ"ה ברור במג"א סי' זה סק"י דאסר לעשות סעודת שידוכין בימים אלו, דאף שהתירו סעודת ברי"מ, מ"מ בשידוכין איכא שמחה טפי, מוכח דדמי לברי"מ דהוי סעודת מצוה), ומיהו אין עושין סעודת שידוכין בימים אלו אלא במיני תרגימא כבמג"א (שם), וראה עוד לעיל אות י"א.

³¹⁷ . נפש חיה (להגר"ר מרגליות) סי' זה, ומדייק כן גם משינוי הסדר דהול"ל סעודת ארוסין ומילה ופדיה"ב, ובשו"ת לבושי מרדכי (חאבה"ע"ז סי' מ"ז ד"ה ומ"ש) מביא זאת בשם הגר"א.

³¹⁸ . עיין מקורות הפוסקים בארוכה בפסקי תשובות ח"ה סי' ת"ע אות ט' י'.

³¹⁹ . כמ"ש שם אות י' בשם כמה פוסקים, ובשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סי' קנ"ד דאפילו בלא תוספות יום טוב, ובאור"ח סק"ה מביא בשם הרה"ק מרדכי ז"ע שצוה במוצאי ט"ב ללמוד מסכת משניות ולעשות סיום בבשר ויין (אמנם מוצאי ט"ב קל יותר מתשעת הימים וכדלהלן סי' תקנ"ח אות א'), ובפסק"ת (שם) הבאנו משו"ת דביע אומר דבספר מספרי תנ"ך ומסכת משניות נקרא סעודת מצוה רק ללומדים ולא לכל המשתתפים בסעודה.

³²⁰ . ועיין שו"ת דמוכ"ח מהר"ח סי' ק"ב ופמ"ג שם מ"ז סק"ד שהלומד מסכת דרך ארץ אינו נקרא עוסק בתורה, וממילא אין בסיומו היתר לאכול בשר.

³²¹ . ועי"ע שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קס"ו דלפעמים רק על הלכות מסוימות כהלכות שבת עושין סעודת סיום אם למדוהו בעיון ובמשך זמן (והיינו גם אם בשאר ימות השנה היו עושין סעודת סיום, ולא עושין במיוחד בימים אלו בשביל היתר אכילת בשר), ובשם הגה"ק קול אריה שפ"א עשה סיום בטי' הימים על ספח"ק פרי עץ חיים ואכלו בשר. ומספר אנשים אשר חילקו ביניהם מסכתא או סדר משניות לגומרה כמו שעושין ליא"צ, אין רשאים לעשות סיום בבשר ויין - ועיין מש"כ בסי' ת"ע הערה 58.

³²² . ובשו"ת משנ"י ח"ה סי' צ"ו דגם לענין סיום מסכתא מתלמוד בבלי, אלו הלומדים בלא פרש"י ורק כשקשה להם מעיפים מבטם ברש"י, ונשכח מהם במהרה כל מה שלמדו, אין זה לכתחילה להתיר בשר ויין, ובפסק"ת (סי' ת"ע אות ט') מובא עוד פרטי דין באיזה אופן של לימוד נקרא 'סיום' ובאם לא למד מילה במילה או לא למד לפי הסדר וכו', ואין לכפול הדברים. ודבר חידוש מצינו בשו"ת רבי עקיבה יוסף שלזינגר ח"א סי' קע"ב שמביא בשם סידור יעב"ץ (דיני בין המצרים אות י"ח) שאם הגיע אליו אורח תלמיד חכם חשוב, מותר לכבדו ולעשות סעודה בבשר ויין (אך בסידור יעב"ץ מציין שזה באופן שהאורח מותר לו לאכול כגון חלוש או ספרד) כי כל הנהגה מסעודה שת"ח שרויים בתוכה כנהנה מזיו השכינה (וידוע עובדות בזה מגדולי הדורות, וכגון הא דהד"ח מצאנו ז"ע כשבא אליו הרה"ק מוהר"ד משידלובצא ז"ע בטי' הימים), ופלא שאינו מציין כי מקור דברים הוא במג"א סי' תקס"ח סק"ה (הובא שם הערה 16, עיין שם לשונם).

³²³ . שו"ת צפת פתח ח"ב סי' י', ועוד הרבה גדולי ישראל הורו כן, ומובא בפסק"ת סי' ת"ע הערה 26, ובסי' אשרי האיש פס"ט אות י"ד שהגרי"ש אלישיב זצ"ל החמיר בזה (ואולי משום שחשש שאין לסמוך עליו שלמד כהוגן, והכל לפי הענין), ויש לציין כי סתימת הפוסקים מורה שרק בבשר ויין הקילו בסיום, אך לא בבגדים מכובסים, דאסור מדינא דגמרא, וצ"ע.

³²⁴ . סידור יעב"ץ יואף הממהר לסיים למד ספר יותר מלימודו בשאר ימות השנה לית לן בה, כי מ"מ הוא זרזי ונשכר, שהקדים עצמו למצוה, ובתנאי שלא יגרע מעסק הלימוד היטב כראוי להבין ולהשכיל, משא"כ בדלא ידע מאי קאמר רטין ולא ידע מאי רטין, שו"ת אריה דבי עלאי בקונט' אבני זכרון אור"ח סי"א דמותר לשי"ר (הו"ד בדעת תורה), ובאוצר החיים שהרה"ק מצאנו ז"ע היה עושה סיום מר"ח אב בכל יום עד ז' אב, וגם במוצאי ט"ב סיים מסכת ואכלו בשר, ובסי' שיש שרפי קודש (אות תצ"ב) בשם החי' הרי"ם ז"ע, שמנהג בין חסידים לעשות סיום מסכת בימים אלו שביהמ"ק נחשב משום שנאת חנם, ובסיום מסכת עבידנא יומא טבא לרבנן ושמחין זה עם זה, והוא היפך שנאת חנם ותיקון לזה, ובסי' שלחן מלכים ששמע מבועל קדושת יום טוב מסיגעט שהמנהג שמסיימים מסכת ועושין סעודה בבשר ויין, כי חובה ומצוה עלינו לעשות פועל דמיוני על לעתיד, שימים אלו יתהפכו לששון ושמחה (וכדמות ראייה מוכחת לזה במג"א סי' תקנ"ב סק"א, המובא שם אות ט' עיין שם), ובסי' הליכות חנוך (אות קל"ה) בשם בעל חשב האפוד זצ"ל, ששמע ממוהר"א מבעלזא זצ"ל שאמר בשם אביו, שלעשות סיום בימים אלו בבשר ויין הוא כבוד התורה, כי בכל השנה אין ניכר, ובימים אלו עושין בשר ויין רק לכבוד התורה, ועוד מראים בזה כי בתורה אין חורבן (וכ"ה בשם היהודי הק') על הפייט יואין לנו שויר רק התורה הזאת, שעי' יגיעת התורה יש לנו גם בזה"ז כל החמודות והטובות כזמן שביהמ"ק היה קיים), ובקובץ האהל (מנ"א

או לשייר סיום המסכת במיוחד לימים אלו, כי מטרתם לא היתה כדי להתיר בשר ויין, אלא כדי להרבות בימים אלו בכבוד התורה ובאהבה וריעות בשמחת גמרה של תורה.

ואף בשבוע שחל בו ט"ב משתתפים³²⁵ בסעודה זו כל הידידים והאוהבים השמחים עם המסיימים אף שלא למדו עמהן, ויש³²⁶ שהקפידו לא לערוך סעודת סיום אלא עד שבוע שחל בו ובמוצאי ט' באב (וכשחל³²⁷ ט"ב בשבת אין לשבוע שלפניו דין שבוע שחל בו ט"ב לענין זה), ויש³²⁸ שלא היו עורכים סעודות סיום אלא עד ז' אב.

אמנם אין לנהוג כן אלא למי שקבלה בידיהם כן מרבתייהם צדיקי קמאי, דאל"ה אין³²⁹ לזוז מדברי הפוסקים דאין לשייר או למהר³³⁰ כדי לסיים בימים אלו, ורק מי שסיים במזדמן בימים אלו מותר לערוך סעודה בבשר ויין, ואפשר³³¹ שרק אם גם בשאר ימות השנה היה עושה סעודת סיום, ומשתתפים בו רק³³² אלו שגם בשאר ימות השנה היו משתתפים, ובשבוע שחל בו ט"ב משתתפים רק בעלי השמחה ועוד עשרה ידידים, ויש³³³ שנהגו שאף כי אירע סיום בימים אלו מניחין הסיום עד אחרי ט"ב כדי לשמוח בסיום התורה כראוי.

והנהוג³³⁴ להשמיע בפני המשתתפים סיום דברי הגמרא, וטוב שהמסיים יסביר היטב ובשפה ברורה את הגמרא, שגם אנשים הפשוטים יבינו את הנלמד, ומכל מקום אף מי שאינו מבין, וכן מי שאיחר והגיע אחר שכבר סיים את הלימוד יכול³³⁵ לשמוח בשמחת המסיים ולהצטרף לסעודת המצוה.

ודע, כי³³⁶ גם סעודה במיני תרגימא בלא נטילת ידים, שפיר נקרא סעודת סיום להתיר אכילת בשר ויין למסיים וקרוביו וידידיו, ועוד יש לציין כי³³⁷ כשנמצא שם המסיים, אפילו אינו משתתף באכילה ושתיה מכל סיבה שהיא, רשאים שאר בני המסיבה לאכול בשר ויין, ועוד יש לציין כי³³⁸ אפילו אין 'מניין' בסעודה, ואפילו המסיים מסכתא אוכל יחידי או רק עם בני ביתו, רשאים לאכול בשר ויין.

תשי"ח) בשם הגר"א סופר שהעיד מעשה רב בילדותו אצל אביו הגר"ש סופר זצ"ל בעל התעוררות תשובה בנו של הכת"ס זי"ע, שנהגו ללמוד מסכת ובכונה תחילה השאירו סוף המסכת לימים שבין ר"ח אב לט' באב, דרכי חיים ושלום להגה"ק ממונקאטש זצ"ל אות תרס"ז שכן נהג, ובספרו שער יששכר מ' חודש תמוז אב אות ח' "מה שנהגין הצדיקים לעשות סיום מסכת ולאכול בשר אם כי אינם להוטים כלל אחרי אכילת בשר וכו', יען שכי' בספה"ק כי סעודת סיום מסכת היא חלישת כוחו של הסי"מ, שר"ת משמו סיום מסכת אין לעשות, ובי' חדשים אלו בגורלו של עשין, וסי"מ שרו של עשין, ע"כ טוב לעשות סיום מסכת וסעודת מצוה להחליש כוחו", ובאור"ח סקל"ה בשם שו"ת רמ"ץ דבמוצט"ב גם הא"ר יודה דיש להתיר אף בסיום מסכת שלא כדרך לימודו, שערי הלכה ומנהג ח"ב סי' רכ"ט שהמנהג לעשות סיומים בימים אלו להוסיף בעניני שמחת מצוה ולגלות הטוב הפנימי בהירידה הקשורה בימים אלו, ואפשר לסיים על מסכת תמיד, שיכולים ללמוד ולסיימה משך זמן קצר וכו', ויש שמסיימים מסי' מכות שבסיימה נזכר 'עקיבא נחמנתי' (הרה"ק מבוואן זצ"ל ועוד), כה"ח ס"ק קס"א מותר לשייר סוף המסכת רק שלא ילך בטל עבור זה אלא יעסוק בענין אחר תמורתו, וע"ע שו"ת מנח"י ח"ב סי' צ"ג. ויש לציין כי חלק מהמנהגים היה לעשות סעודות סיום אך בלא בשר ויין, ובפרט כשבכונה השאירו הסיום לימים אלו.

³²⁵ סי' דברי אמת להתוזה מלובלין זי"ע (ליקוטים, איכה) "כמו שאמרנו טעם על מה דאי' בשו"ע בסעודת ברי"מ קודם ט"ב אין רשאי להיות רק מנין וכיוב"ז לפי הדיעות שם, ובסיום אין לדקדק כלל כי התורה הוא התיקון, והחורבן היה על עזבם את תורתו, והגאולה תהיה ע"י התורה, כמו שפירשו רז"ל וכו' ע"כ בסיום קודם ט"ב מותר להיות כמה שירצו", ובשערי הלכה ומנהג (שם) שאפשר לשתף גם יהודי בלתי מוכר הנקלע לשם ע"י שחוזרים לפניו על סיום המסכת והוא שמח עם כל המשתתפים שיש ליהנות וידידות זה לזה.

³²⁶ דרכי חיים ושלום שם.

³²⁷ כמבואר במג"א (סקל"ה), וזה כוונת המשנ"ב בסוף סקע"ז.

³²⁸ אוצר החיים שם.

³²⁹ ענין סי' שער המלך שער ד' פ"א (ד"ה וביותר) בדברים חריפים מאד לאלו המסיימים דווקא בימים אלו כדי לאכול בשר תאוה וכו', ובערוה"ש (סעי' כ"ח) דבר מכוון הוא להניח לכתחילה לימים אלו בשביל אכילת בשר.

³³⁰ ובכ"ח (ס"ק קס"א) "מותר להקדים אם אינו משנה סדר לימודו בהבנה ובעיון, רק מרחיב את הזמן, דהיינו שהיה לומד ב' שעות ביום, ועתה לומד ג' שעות, כדי לסיים מקודם".

³³¹ כמובא במשנ"ב סקע"ג בשם א"ר סקל"ו, ובסי' תורת חיים (הכא סקל"ז) גם אם אינו עושה בכל השנה סעודה רשאי לעשות עתה בבשר ויין, וכן בשו"ת רבי טיאה וייל סי' ל"ח דאף אם אינו עושה סעודה בשאר פעמים, אם רוצה לעשות עתה רשאי, וגם הא"ר כתב זה בלשונו 'ואפשר', ולכן המיקל יש לו על מי לסמוך.

³³² וכמב' במשנ"ב ובה"ל דבכלל זה המחזיקים ידי הלומדים בממונם והמשרתים והגבאים המסייעים וכו', וכן הנשים המסייעות בעריכת הסעודה, וכל שכן אשתו ובנותיו (משנ"ב סקע"ה), אך דווקא כשנמצאים במקום הסיום, ולא כשמביאים שיריים מהסעודה לביתם - שו"ת משנת יוסף ח"י סי' פ"ט, ובשו"ת יבי"א ח"א סי' כ"ו דאף משתתפים אשר אינם מכירים את המסיים, אך מבינים בחשיבות השמחה בסיום מסכתא, ושמחים בשמחת המסיים, אזי ברוב עם הדרת מלך, ובנטי"ג פמ"א סעי' ד' בשם קיצור הל' ביהמ"צ בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל דבישיבות קיץ מותרים להשתתף בסעודה כל בני הישיבה, כיון שרגילים בכל סעודה להשתתף כל בני הישיבה, ובשם הגר"ש אויערבך זצ"ל דבמחנות קיץ גם הנשים בכלל השייכים לסעודה, עיין שם, אמנם כל זה דווקא כשיש לכל המשפחות הנמצאים שם שייכות וידידות זה לזה, לאפוקי אותם בתי מלון ומסעדות אשר מבקשים מת"ח אחד שיעשה סיום כדי שיוכלו לתת בשר לכל הסועדים שם, ואין לסועדים שם שייכות למסיים, ואין לך זלזול באבילות ציון וירושלים גדול מזה - שו"ת מקדש ישראל סי' קל"ח, שו"ת משנת יוסף (שם).

³³³ ערוה"ש שם.

³³⁴ משנ"ב סי' ת"ע סק"י.

³³⁵ כדכתבין בסי' ת"ע (אות י"ב) דכן המנהג להקל בזה, ומש"כ דטוב ונכון שישמעו ויבינו - כדי לחוש לפוסקים דס"ל דלעיכובא הוא, עיין שם.

³³⁶ כמבואר לעיל סי' ת"ע אות י"ג.

³³⁷ סי' הליכו"ש פסח פ"ח הערה א'.

³³⁸ כמבואר בסי' ת"ע אות י"ג.